

Molnár Attila Károly - Miklósi Márta - Daria Becker-Pestka: Fogvatartottak kulturális jogai Lengyelországban - a kreatív társadalmi rehabilitáció megvalósulása

Bevezetés

A szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a börtön valójában egy totális intézmény, amelynek elsősorban izoláló szerepe van, így a végrehajtás során elkerülhetetlen a fogvatartottak jogainak megcsorbítása. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy minden európai országra vonatkozó előírásként az Európai Börtönszabályoknak megfelelően ezeknek a korlátozásoknak a lehető legkisebb mértékűnek kell lenniük, a szabadság elvesztése ugyanis nem jelentheti a kulturális jogok elvesztését (Európai Unió Miniszteri Bizottsága 2006). A büntetőjogi felelősségre vonás folyamata során minden körülmények között érvényesülniük kell az emberi jogoknak, alapelveknek, nemzetközi követelményeknek, ami a jogállamiság egyik fokmérőjének tekinthető. Napjainkban mindinkább megfelelő figyelem fordul a büntetőjogi szankciók végrehajtására a büntető felelősségre vonás folyamatában. Bár minden szankció bizonyos alapvető állampolgári jogok korlátozásával jár, ugyanakkor védelmet kell nyújtani az esetleges joggal való visszaélés megelőzésére (Spanga 2009).

A büntetés-végrehajtás céljai és az Európai börtönnevelési irányzatok

A jelenlegi büntetési elméletek sokszínűségét mutatja, hogy szem előtt tartják a hatékonyság igényét a jogállamiság keretein belül. Ennek fontos tétele az egyedi javulást célzó reszocializáció, reintegráció elmélete. A modern büntetési felfogáshoz hozzátartozik továbbá, hogy a büntetés súlya arányos legyen a bűncselekmény súlyosságával (Vókó 2012:36). Tehát napjainkban a nevelési paradigma a börtönreform középpontjában áll, mellyel a börtön intézménye a szabadulásra való felkészítést kívánja megvalósítani (Fliegauf 2008; Pankász 2010). Így a büntetés-végrehajtás szakemberei a visszailleszkedés fontos tényezőjeként az oktatást, a személyiség fejlesztését tartják szem előtt (Ruzsonyi 2003).

Azonban – egyetértve Pankász véleményével – nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy „*a zárt intézetek kényszerkondicionalizálása csak addig áll fenn, ameddig az erős külső kontroll működik*” (Pankász 2010:83). Így a reszocializáció, reintegráció, azon belül a pozitív személyiségformálás a gyakorlatban kevésbé valósul meg, melyre a visszaesési mutatók is utalnak.

Európa-szerte észrevehetőek a börtönnevelés különbözőségei, amely irányzatok alapján véve reintegráció-fókuszúak, a köztük fennálló különbség csupán jellegükben, egy-egy ország

vonatkozásában található meg (Ruzsonyi 2003). A drillközpontú módozat egy feszes, a fogvatartottak kiszolgáltatottságát nyomatékosító büntetés-végrehajtási típus, amely Angliában, Franciaországban és Törökországban jellemző. Ezekben az országokban a zártságot, a fogvatartottak elszigeteltségét az elrettentés céljával sugallja az intézet építészeti jellege (falak, rácsok, pengedrót). Az egykori szocialista országok régiójában (jellemzően Bulgáriában, Lengyelországban, Romániában) az oktatás-nevelés mellett jelentőssé vált a vallás szerepe. Az ún. porosz iskola épít a szakképzésre, a környezettel való szoros együttműködésre, a sportra; ennek a börtönnevelési koncepciónak különösen fontos eleme a tanulás, a munkavégzés. Az ún. rehabilitációs irányzaton belül (leginkább a holland és ír börtönökben) a börtönnevelés a büntetés-jutalmazás mentén valósul meg, ami mellett nélkülözhetetlen az oktatás is. A neo-treatment irányzatot a skandináv országokban találjuk meg. Ennek az irányzatnak jellemzője, hogy a végrehajtás a büntetés-visszavezetés-gondozás hármasában érhető tetten. Itt a börtönkörnyezet erősen hasonlít a szabad életben felismerhető környezeti jellemzőkhöz – alapfelfogás, hogy *„minél eredményesebben asszimilálja a börtönkörnyezet a közösségi környezet jellemzőit, annál könnyebb az átmenet a börtönbüntetésből a szabad társadalomba.”* (Ruzsonyi 2003:54)

Fogvatartottak kulturális jogai

Lengyelország börtöneiben jelenleg 71.112 fogvatartott tölti büntetését: 67.786 férfi, 3.326 nő, a fogvatartottak között 1.741 fő külföldi, az elítéltek átlagos büntetési ideje 24 hónap. A 2021.12.31-i statisztikai adatok szerint a lengyel börtönökben élő fogvatartottak neme az alábbi táblázat szerint oszlik meg.

1. ábra: A lengyel börtönökben élő fogvatartottak megoszlása
(Central Board of the Prison Service. Annual Statistical information for 2021. p. 3-6.)

Férfi	Nő	Összesen
67 786	3 326	71 112

A visszaesések mértékét jelzi, hogy Lengyelországban átlagosan minden második szabadult személy ismét börtönbe kerül (Büntetés-végrehajtás Központi Igazgatósága, 2021).

A szabadságvesztés-büntetés lényeges elemei a reintegrációs feladatok feltételeivel szemben hatnak, szabályai az elítéltek teljes életmódját szabályozzák. Épp azoktól a társadalmi mintáktól zárják el az elítélteket, amelyek elsajátítása, interiorizálása a sikeres beilleszkedéshez nélkülözhetetlen, emellett további negatív hatásként csökkentik a fogvatartottak önérzetét, negatívan hatnak jövőképükre (Becker-Pestka 2021; Módos 2003). A fogvatartottak számára szervezett programokat nagyfokú érzékenységgel kell végiggondolni, nem hagyható figyelmen kívül a szabadulás utáni beilleszkedésre irányultság. Már a büntetés letöltésének megkezdésétől kezdve arra kell koncentrálni, hogy a társadalomba történő visszailleszkedésre (is) felkészítsék a fogvatartottakat, a büntetés-végrehajtási intézetek körülményeit – ezen belül az elítéltek élet- és munkafeltételeit – a lehetséges mértékben közelebb kell hozni a társadalomban általában szokásos viszonyokhoz (Becker-Pestka 2021; Módos 2003).

Lengyelországban kiemelt szerepet töltenek be a civil szervezetek a fogvatartottak reintegrációjának elősegítésében azáltal, hogy kulturális programokat, képzéseket, sporteseményeket szerveznek számukra helyi és regionális szinten egyaránt (Pstrąg 2009; Woźniakowska 2006).

A legtöbb, fogvatartottakra vonatkozó reintegrációs célú projekt – legyen az kormányzati, vagy civil szervezésű – alacsony költségvetésű, azonban igen hatékony kezdeményezés (Cegielska 2009; Stępnia 2007).

A negatív hatások ellensúlyozására a lengyel jogszabályi környezet oktatási, kulturális tevékenységek biztosítására kötelezi a büntetés-végrehajtási intézeteket.

A témával foglalkozó legfontosabb jogszabályok az alábbiak: 1997. június 6-i törvény a Büntetés-végrehajtásról (Act of 6th June 1997 Executive Penal Code); 2016. április 14-ei S/16-os Országos Parancsnoki rendelet (Regulation no. S/16 of General Director of Prison Service, of 14th April 2016); 2010. április 9-ei törvény az Országos Parancsnokságról (Act of 9th April 2010 of Prison Service). A büntetés-végrehajtási törvény előírja, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteknek biztosítani kell a fogvatartottak szabadidejük megfelelő eltöltésének feltételeit több területen: a művelődés, az oktatás, illetve a sporttevékenység vonatkozásában. Lengyelországban a kulturális, oktatási és sportrendezvényeken való részvétel önkéntes, mivel maguktól a fogvatartottaktól függ, hogy szeretnének-e azokon részt venni, vagy sem. A felsorolt jogszabályok részletesen tartalmazzák előírásokat a fogvatartottak jogaira, kötelességeire nézve, a számukra nyújtandó kulturális és oktatási lehetőségek körére és a sportlehetőségekre vonatkozóan.

A büntetés-végrehajtási intézetek által kínált programokat az intézetek tisztjei, munkatársai dolgozzák ki, és az alábbi elemeket tartalmazzák:

- elméleti modell, amely alátámasztja, hogy az adott program hogyan befolyásolja a bűnözői magatartással kapcsolatos tényezőket;
- azonosított rizikófaktorok, amelyek megváltoztatása a visszaesés csökkenését eredményezi;
- a célok köre és az alkalmazandó módszerek;
- a programfoglalkozások leírása;
- a fogvatartottak felvételének szabályai;
- a programok intenzitásának, sorrendjének és időtartamának meghatározása;
- a programok végrehajtásának helye, a programok végrehajtásához szükséges létszám;
- részletes költségbecslés és a programok finanszírozási forrásának megjelölése;
- azon feladatok megjelölése, amelyeket a büntetés-végrehajtási intézetek egyes szervezeti egységei a teljes program megfelelő végrehajtása érdekében megvalósítanak;
- a program eredményeinek értékelési módszere (Büntetés-végrehajtás Főigazgatósága 2016).

A következő fejezetben részletesen bemutatjuk, hogyan járul hozzá a lengyel büntetés-végrehajtási rendszer ahhoz, hogy a fogvatartottak szabadságvesztés-büntetésüket aktívan tölthessék le, „új emberként” szabaduljanak büntetésük letöltése után, minimalizálják a bizonytalanságukat, félelmeiket, elszigeteltségüket és magányukat, egyúttal nagyobb eséllyel tudjanak visszailleszkedni a társadalomba.

Jó gyakorlatok, kezdeményezések Lengyelországban

A fogvatartottak reintegrációjának kulcsfontosságú eszköze Lengyelországban a fogvatartottak számára biztosított kulturális, sport- és oktatási lehetőségek köre, amelyet a büntetés-végrehajtás rendszerén kívül nagy számban civil szervezetek koordinálnak (Cegielska 2009; Nowak 2015). A börtönökben ilyen módon biztosított tevékenységek lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy aktívak legyenek, emellett pozitívan befolyásolják a lelki egyensúlyukat és önbecsülésüket. A biztosított programok lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy kamatoztathassák saját kreativitásukat, továbbá azt, hogy minél több tapasztalatot szerezzenek a börtönön kívüli személyekkel, szervezetekkel, önkéntesekkel való érintkezéseikből. A fogvatartottak számára lehetőség nyílik arra is, hogy tevékenységük során élvezzék az autonómia érzését és némi függetlenséget érezzenek (Jaworska 2016).

A lengyel büntetés-végrehajtási intézetek gyakorlatát vizsgálva, külön figyelmet érdemel a Konopczyński által meghatározott kreatív társadalmi rehabilitáció fogalma (Konopczyński 2008:278–311). A fogalomban rejlő alapcél a társadalomhoz való rossz viszonyulás tüneteit mutató fiatalok céljainak és törekvéseinek újrászervezése. Kiemelt motivációként jelenik meg *„az ilyen fiatalok által követett, berögzült kognitív és működési sémákon alapuló destruktív stratégiák átalakítása, új szociális kompetenciákkal, készségekkel való felruházása, mégpedig a fogvatartottak kreatív tevékenységének támogatása révén”* (Konopczyński 2008:309). A reintegrációs programok mellőzik a művészeti nevelés olyan elemeit, mint például a művészeti ismeretek, vagy a magas művészet megélésének lehetősége. Érthető módon a szabadságvesztés-büntetés elszigetelő funkciója és a büntetés-végrehajtási intézetek környezete lehetetlenné teszi vagy jelentősen megnehezíti a fogvatartottak számára a magas művészet megtapasztalását. Sőt, a legtöbb fogvatartott nem igazán érdekelt esztétikai érzékenységének és tudásának fejlesztésében, ezen területeken jelentős hiányosságaik vannak. A büntetés-végrehajtási intézetekben a művészet útján történő társadalmi rehabilitáció legfontosabb feladata nem a fogvatartottak személyiségének fejlesztése a szó emelkedett értelmében. A művészet mindenekelőtt egy lehetőség a börtönben való elszigeteltség negatív hatásainak ellensúlyozására, így osztjuk Jaworska arra vonatkozó véleményét, hogy a börtönön belüli művészeti tevékenység *„magas kultúra elemeinek megjelenítése nélkül is igen hasznosnak tekinthető”* (Jaworska 2016:118). A művészi alkotó tevékenységekben való részvétel magában hordozza a művészeti oktatás minden előnyét. A kreatív tevékenységek különböző formái közül, mint például az írás, a festészet, a szobrászat, a kézművesség, a zene, a tánc, a film vagy a színház, általában a színjátszásnak tulajdonítják a legnagyobb jelentőséget. A Konopczyński által meghonosított kreatív társadalmi rehabilitáció fogalma ehhez a speciális területhez kapcsolódik (Konopczyński 2006).

A börtönben végzett művészeti aktivitásnak három dimenziója van:

1. művészi (ami kritikusi értékelésen megy keresztül),
2. társadalmi (ami az ún. normális társadalomba való beilleszkedés eszközévé és az általános emberi kultúra részévé válik), és
3. szubjektív (attól függően, hogy mit ad alkotóinak és mi járul hozzá a tapasztalatszerzésükhöz, a fejlődésükhöz) (Jaworska 2016:120).

A lengyel büntetés-végrehajtási intézetekben folyó művészeti aktivitáson keresztül megvalósuló szociális rehabilitáció különféle művészeti tevékenységeket foglal magába: kézműves foglalkozásokat, zenét, írást, színjátszást, filmes alkotásokat és táncot. A lengyel büntetés-végrehajtási intézetekben a művészi önkifejezés leggyakoribb formái a következők:

- iparművészet – festészet, rajz, szobrászat, grafika, dombormű;

- irodalom – versek, novellák, naplók, könyvek, mesék írása;
- zene – ének, hangszeres játék;
- színház – színjátszás különböző színjátszó csoportokban;
- film – a fogvatartottak mind a színészek, mind a rendezők szerepét egyaránt betölthetik;
- tánc – hip-hop, néptánc, musical-tánc.

A fogvatartottak effajta cselekvésre történő késztetéséből származó előnyök közé tartozik többek között *„az attitűd megváltozása, a tudás gyarapítása, az önhatékonyság érzésének növelése, a fejlődési igény kialakítása és az egyén, a csoport erősségeinek aktiválása”* (Jaworska 2016:119–120).

Jelenleg Lengyelország-szerte rendeznek börtönművészeti kiállításokat és versenyeket. Az ilyen programok rendkívül pozitív hatással vannak a fogvatartottakra. Arra ösztönzi őket, hogy fokozzák erőfeszítéseiket a művészeti alkotás terén, és hogy a művészetten keresztül fejezzék ki magukat. Ezenkívül hozzájárulnak a jelenlegi életstílus mélyebb megismeréséhez és annak az attitűdnek a lehetséges átalakításához, ami a rácsok mögé juttatta őket. A legelismertebb és legértékesebb projektek közé sorolhatók:

- a Magány határa, a Siedlcei Börtön Irodalmi Alkotói Országos Verseny,
- a Bydgoszczi Börtönművészeti Verseny,
- a Krasnystaw-i Rabköltő-verseny,
- az Országos Rabköltő-verseny vagy
- a Sztum-i Büntetés-végrehajtási Intézet szervezésében megvalósult Börtönművészeti Országos Szemle. A Sztumban kiírt pályázatra fogvatartottak által készített festő, szobrász, rajz, dombormű, kézműves és irodalmi prózai és verses alkotások érkeztek (Hajduk 2016; Jabłońska 2019).

Néhány lengyel kutatás megerősíti a következő, Jaworska által közzétett tevékenységek hatékonyságát. Az animációból származó előnyök közé tartozik többek között az attitűdök megváltoztatása, a tudás növekedése, az önhatékonyság érzésének növelése, a megváltozás igényének kialakítása, továbbá az egyén és a csoport erősségeinek és potenciáljának fejlesztése, aktiválása (Jaworska 2016:119–120).

A témában végzett tanulmányok közül néhány azt jelzi, hogy a reintegrációt támogató tevékenységek jelentős szerepet játszanak a fogvatartottak kulturális aktiválásának területén is, ami számos kutatásban a kulturális és oktatási munka értékén, a könyvtári tevékenység fontosságán a társadalomba való visszailleszkedésen mérhető le. A fogvatartottak kulturális tevékenységbe történő bevonása tehát fontos meghatározója a reintegrációs folyamatnak. Kutatások azt is kimutatták, hogy az elítéltek kulturális tevékenysége pozitív hatással van a családi közösséggel való kapcsolattartás minőségére, segít a kapcsolatok újjáépítésében és megerősítésében. Az ilyen jellegű börtönön belüli tevékenység hozzájárulnak továbbá az aktív, motiválttá váláshoz, ami mellett javítják és erősítik a társas kapcsolatokat (Sz.n. 2019; Zybert 2012)

A börtönön belüli művészeti események közé tartozik az Art Behind Prison Bars c. kézműves kiállítás, amely a dublini büntetés-végrehajtási intézet fogvatartottjai által különféle technikákkal készített tárgyakat mutat be. A kiállított tárgyak között megtalálhatunk olajfestményeket, szobrokat, domborműveket, grafikai projekteket, origami tárgyakat és ékszerdobozokat (Hajduk 2016). Hasonló rendezvényeket más, lengyelországi büntetés-végrehajtási intézetek is szerveznek,

mely események előkészítése és szervezése a helyi kulturális intézmények és az adott területre szakosodott szakértők segítségével történik. Ezekről az eseményekről a helyi média is beszámol, ami lehetővé teszi, hogy népszerűsítsék azokat a nyilvánosság előtt. Lehetőség nyílik arra is, hogy a fogvatartottak pénzt keressenek műalkotásaik eladásából, és így megváltoztassák a róluk kialakult véleményét. Ezen túlmenően az ilyen események azért is fontos tényezők, mert motiválják a fogvatartottakat, hogy tegyenek annak érdekében, hogy javuljon az életük.

1. kép: Kézműves tevékenység eredménye a börtönben, kiállítva a Korsze-i nyilvános könyvtárban
(Forrás: <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Sztuka-zza-krat>)

További börtönbeli művészeti irányzatot képvisel a Wronki Büntetés-végrehajtási Intézetben működő Zero Level nevű zenekar, amely egy zenei művészkör keretében jött létre. A gyakorlás és a fellépések lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy fejlesszék a zenéhez kapcsolódó képességeiket, és kissé elrugaszkodjanak a börtönbeli valóságtól. A Zero Level eddig a börtönön belül különféle események alkalmával más fogvatartottak, családjaik és a börtön személyi állománya előtt lépett fel. Bár 2020-ban a kultúráért és oktatásért felelős reintegrációs tisztek azt tervezték, hogy benevezik a zenekart az Országos Börtönművészeti Versenyre és Szemlére, azonban a világjárvány miatt a rendezvény elmaradt (Prętko 2020).

2. kép: Zenélés a wronk-i börtönben (M. Zielińska)

(Forrás: <https://wronki.naszemiasto.pl/wronki-muzyka-w-zakladzie-karnym-poziom-zero-laczy/ga/c1-8016547/zd/58129549>)

Az Országos Ikoníró Verseny ötlete 2008-ban jelent meg a Włodawai Büntetés-végrehajtási Intézetben az Art is My Second Life című szociális rehabilitációs program keretén belül. A pályázat fő célja, hogy felkeltse a fogvatartottak érdeklődését a keleti ortodox egyház hagyományának szellemi, esztétikai és művészi értékei iránt, beleértve az ikonográfiát és a kultúra emberi életben betöltött szerepének hangsúlyozását. Az ikonírás lehetőséget kínál a fogvatartottaknak, hogy kifejezzék magukat, elmélkedjenek az ikonokon ábrázolt szentek életéről és saját életükről (Pręciuk 2020).

A Zabrzei Büntetés-végrehajtási Intézet sakkórákat szervez egy rab-aktiváló program keretében. 2019-ben rendezték meg az első Országos Rab Sakkversenyt, amelyen húsz visszaeső fogvatartott vett részt (Jabłońska 2019).

Egy másik érdekes projekt a Prison Smart program, amelynek célja a pszichés feszültség, a szomorúság, a harag, a félelem, a depresszió csökkentése. Azért rendkívül fontos ez a program, mert minden ilyen pszichés állapot jelentősen korlátozhatja a szociális rehabilitáció pozitív eredményeit. A kurzus során tanított *„légzéstechnikák az emberi psziché legmélyebb rétegeihez kapcsolódnak, pozitív proszociális változást serkentve”* (Jaworska 2009:156).

További, említésre méltó esemény például a Wasting No Time While Prisoned című börtönművészeti kiállítás. A kiállított tárgyak különböző technikákkal, például hímzéssel, újrachasznosítással, origamival és festéssel készült műalkotások (Miechowicz 2015).

Érdekes program valósul meg a Wronki Büntetés-végrehajtási Intézetben: a Film Discussion Club egy olyan projekt, amely egy 10-15 fős, önkéntesen jelentkezőkből álló fogvatartotti csoportnak szól. A program megvalósítói a poznańi Adam Mickiewicz Egyetem szociális rehabilitációs pedagógia szakos hallgatói. A program alapvető célja a börtönben elszigetelten büntetésüket töltő visszaesők kultúrához való hozzáféréseinek elősegítése (Chojecka – Stachowiak 2009:266-270).

A fentebb bemutatott és megvalósított projekteknek több közös jellemzője is van:

- a projektek célja a fogvatartottak társadalmi marginalizálódásának megelőzése kreatív tevékenységekben és művészeti oktatásban való részvételük révén;
- a projektből származó előnyök nemcsak magukat a fogvatartottakat érintik, hanem családjukat és a társadalmat is;

- célként fogalmazódik meg a fogvatartottak intellektuális, kreatív és érzelmi potenciáljának és tevékenységének serkentése;
- a művészeti tevékenységi formák széles skálája és lehetősége, hogy a fogvatartottak kifejezzék magukat művészetben: kézművességben, irodalomban, zenében, énekben, színházban, filmben vagy táncban.

A fogvatartottak kulturális jogait vizsgálva nem hagyhatjuk figyelmen kívül a könyvtárhasználathoz való jogukat. A büntetés-végrehajtási intézetek könyvtári gyűjteményeinek a hatályos jogi szabályozások alapján többek között elő kell segíteniük, hogy a fogvatartottak tisztában legyenek saját jogaikkal. A börtönkönyvtár kötetei között megtalálható a Lengyel Köztársaság alkotmánya, az emberi jogokról és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló európai egyezmény, az európai börtönszabályokról szóló kiadványok, továbbá elérhetőnek kell lennie a Büntetés-végrehajtási törvénykönyvnek, a Büntető törvénykönyvnek, a Büntetőeljárás törvénykönyvnek, a Polgári perrendtartásnak, továbbá a Családi és gyámügyi törvénykönyvnek. Emellett elérhető kell, hogy legyen a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának, illetve az előzetes letartóztatás végrehajtásának szervezési és rendi szabályzata is. A könyvek elektronikus változatban is rendelkezésre állnak. A fogvatartottaknak megfelelő feltételeket kínálnak sajtótermékek vásárlására és előfizetésére. A börtönökre jellemző, hogy könyvtáranként változó méretű állománnyal rendelkeznek (Büntetés-végrehajtás Főigazgatósága 2016).

Jelenleg számos büntetés-végrehajtási intézet (például a zabrezi, a wronki, a sztumi intézet) valósít meg olyan, külső szervezetekkel együttműködve létrehozott projekteket, amelyek egyrészt mindkét fél számára előnyösek, másrészt a fogvatartottakra nézve számos pozitív hatást gyakorol. A helyi média is készségesen együttműködik ezen a területen: tájékoztatja a társadalmat a büntetés-végrehajtási intézetek által kezdeményezett és szervezett kulturális eseményekről, ezen kívül részt vesz a fogvatartottak művészi kreativitásának elősegítésében is. A büntetés-végrehajtási intézetek szomszédságában található művelődési intézményekben börtönfestmények, szobrok, kézműves és egyéb kreatív alkotások kiállítását rendezik.

A fogvatartottak számára biztosított kulturális lehetőségek tehát hozzájárulnak a szabadidő hasznos eltöltéséhez, a fogvatartottak művészet iránti érzékenységének fejlesztéséhez, bűnözői magatartás helyetti alternatívák kereséséhez, továbbá elősegítik a külső szervezetekkel való együttműködés kialakítását is.

Záró gondolatok

Tanulmányunkban bemutattuk – néhány érdekes lengyel példát felvillantva –, milyen módon biztosítja a lengyel büntetés-végrehajtási rendszer a fogvatartottak számára, hogy élhessenek kulturális jogaikkal. Kiemelten fontos ezzel a kérdéssel foglalkozni, mert a fogvatartottak által vállalt kreatív tevékenységek lehetőséget adnak arra, hogy nagyobb eséllyel tudjanak visszailleszkedni a társadalomba. A fogvatartottak kulturális tevékenységei lehetővé teszik számukra, hogy leszámoljanak a társadalmi tudatban jelentkező néhány, az elítéltekkel kapcsolatos sztereotípiával, emellett minden résztvevőnek új társadalmi szerepvállalásra is lehetőséget biztosítanak, ami pedig hozzájárulhat a megbélyegzésből eredő külső és belső elszigetelődés esélyének csökkentéséhez. Bár a fogvatartottak zárt intézetekben, izoláltan élnek, amely helyzet nem kedvez a kreatív tevékenységeknek, a kulturális lehetőségek széles köre, a művészeti tevékenységek támogatása óriási jelentőségűnek bizonyul reintegrációjuk eszközeként,

megmutatva a fogvatartottak érzékenységet, értékeit.

Szükség van a kultúrára a börtönön belül, mert elterjedt a vélemény, hogy a börtönbüntetésüket töltő emberek minden esetben rossz emberek, nem tekinthetők a társadalom hasznos tagjainak. Jaworska találóan állapítja meg, hogy *„a börtön falai mögött teremtettség bemutatására tett kísérletek ellentmondanak annak a közkeletű vélekedésnek, miszerint a fogvatartottak nem rendelkeznek magasabb érzelmekkel, és képtelenek értékelni vagy létrehozni a szépséget. Ez egy nagyon igazságtalan sztereotípia.”* (Jaworska 2009:157)

Felhasznált irodalom

- 1 Act of 6 June 1997 The Executive Penal Code General
- 2010. április 9-ei törvény az Országos Parancsnokságról (Act of 9th April 2010 of Prison Service)
- BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS KÖZPONTI IGAZGATÓSÁGA (2021): 2021. évi éves statisztikai tájékoztató
- CEGIELSKA, J. (2009): Wolontariat więźniów, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”.
- EURÓPAI UNIÓ MINISZTERI BIZOTTSÁGA (2006): R/06/2 számú Európai Unió Miniszteri Bizottság ajánlása In: <https://rm.coe.int/16804d4ee0>
- FLIEGAUF Gergely (2008): Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt ötven év során? In: Börtönügyi Szemle, 2. szám, 57-72. p.
- GAJDUS-CIBOROWSKA, M. (2009): Klimek. Marczak, M. (Ed.) Resocjalizacyjne programy penitencjarne realizowane przez służbę więzienną w Polsce. OW Impuls, Kraków
- GÓRSKI, S. (2004): Metodyka resocjalizacji, Mudrecka, I. (Ed.) Z zagadnień pedagogiki resocjalizacyjnej, Uniwersytet Opolski, Opole, IWZZ Warszawa , 139-215. p.
- HAJDUK, J. (2016): Sztuka zza krat. In: <https://mgbpkorsze.pl/sztuka-zza-krat>
http://olvasas.opkm.hu/portal/menu/hirek/hungarian_educational_research_journal
- JABŁOŃSKA, K. (2019): I ogólnopolski turniej szachowy dla osób pozbawionych wolności. In: <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-zabrze-i-ogolnopolski-turniej-szachowy-dla-osob-pozbawionych-wolnosci>
- JAWORSKA, A. (2009): Terapia alternatywna w resocjalizacji penitencjarnej, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pomorskiej Słupsk
- JAWORSKA, A. (2012): Leksykon resocjalizacji, OW Impuls Kraków
- JAWORSKA, A. (2016): Zasoby osobiste i społeczne skazanych w procesie oddziaływań penitencjarnych, OW Impuls Kraków.
- KONOPCZYŃSKI, M. (2006): Metody twórczej resocjalizacji, Wydawnictwo Naukowe PWN Pedagogium, Warszawa
- KONOPCZYŃSKI, M. (2008): Twórcza resocjalizacja. Kształtowanie nowych tożsamości. In: Urban, B. & Stanik, M. (Eds.) Resocjalizacja Teoria i praktyka pedagogiczna, PWN Warszawa
- KOZŁOWSKA, K. (2021): Contact with relatives outside the prison wall. In: www.sw.gov.pl
- KUPISIEWICZ, M. (2013): Słownik pedagogiki specjalnej, PWN Warszawa
- MIECHOWICZ, T. (2015): Nie tracąc czasu odbywając karę pozbawienia wolności. In: <https://zamek.krosnoodrzanskie.pl/nie-tracac-czasu-odbywajac-kare-pozbawienia-wolnosci->

- MÓDOS Tamás (2003): Vitaindító a fogva tartottak neveléséről. In: Börtönügyi Szemle, 22. 3. szám, 39-44. p.
- NOWAK, B. M. (2015): Social Reintegration of Prisoners in Selected European Union Countries. In: Polish Journal of Social Rehabilitation. ISSN 2081-3767 (10), 311-334. p.
- PANKÁSZ Balázs (2010): Büntetve nevelni – paradigmaváltás a börtönök világában. In: Bálint Ágnes, Di Blasio Barbara (szerk.): Az utópia ezer arca: Tanulmányok. PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs. 81-87. <https://docplayer.hu/7825282-Az-utopia-ezerarca-tanulmanyok.html>
- PRĘCIUK, D. (2020): VIII Ogólnopolski Konkurs Pisania Ikon. In: <https://wlodawa.net/tag/sztuka-to-moje-drugie-zycie/>
- PRĘTKA, M. (2020): Wronki. Muzyka w zakładzie karnym. "Poziom Zero" łączy brzmienia i... pokolenia! In: <https://wronki.naszemiasto.pl/wronki-muzyka-w-zakladzie-karnym-poziom-zero-laczy/ar/c1-8016547>
- RUZSONYI Péter (2003): A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai. In: Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár, Nevelési tansegédlet. BVOP Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár
- SGANGA, C. (2009): Human rights and cultural diversity in prisons: civil society's contribution. Elérhető: [\(PDF\) Human rights and cultural diversity in prisons: civil society's contribution | Cristina Sganga - Academia.edu](#)
- Sz.n. (2019): Jogi tanulmányok. 43. szám, 193-204. p.
- VÓKÓ György (2012): A büntetési teóriák racionalitásai. In: Büntetőjogi Szemle, 1. szám, 36-50. p. Elérhető: https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/PDF_EPUB/vgy_a_buntetesi_teoriak.pdf
- WOŹNIAKOWSKA D. (2006): Skazani i byli skazani na rynku pracy – ocena problemu z punktu widzenia organizacji pozarządowych, Fundacja Inicjatyw SpołecznoEkonomicznych, Warsaw, In: www.fise.org.pl/files/1bezrobocie.org.pl/public/Raporty/DWozniakowska_raport_dot_wiezniow.pdf
- ZYBERT, E. (2012): Contemporary prison libraries and cultural and educational activities in Polish prison services in Poland, Public Services, 1. szám, 3-28. p.